

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 9

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

QIMMATBAHO TOSH ATAMALARI ASOSIDA GO'ZALLIK KONSEPSIYASINING IFODALANISHI

Abatbaeva Nursulw

Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus shahridagi 22-sonli ayrim fanlar chuqurlashtirilib o'qitiladigan sinflari mavjud umumiy o'rta ta'lim maktabi, o'qituvchi.

e-mail: aydanajibek@mail.ru ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3699-3634>

Annotatsiya.

Ushbu maqolada qoraqalpoq xalq dostonlarida qimmatbaho tosh va metall nomlari asosida go'zallik konseptining ifodalanishi tahlil qilinadi. "Oltin", "tilla", "gavhar" kabi leksemalarning semantik, lingvopoetik va lingvomadaniy xususiyatlari, shuningdek, metaforik, metonimik hamda kumulyativ modellar orqali estetik mazmuni shakllantirishdagi funksiyalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: go'zallik konsepti, qimmatbaho toshlar, qimmatbaho metallar, oltin, tilla, gavhar, metafora, lingvopoetika, lingvokulturologiya.

ВЫРАЖЕНИЕ КОНЦЕПТА КРАСОТЫ НА ОСНОВЕ НАЗВАНИЙ ДРАГОЦЕННЫХ КАМНЕЙ

Абатбаева Нурсулыў

Общеобразовательная школа № 22 с классами углублённого изучения отдельных предметов города Нукуса Республики Каракалпакстан, учитель.

Аннотация.

В статье анализируется выражение концепта красоты в каракалпакских народных дастанах посредством наименований драгоценных камней и металлов. Рассматриваются семантические, лингвопоэтические и лингвокультурологические особенности таких лексем, как «золото», «тилла», «гавхар», а также их функции в формировании эстетического содержания посредством метафорических, метонимических и кумулятивных моделей.

Ключевые слова: концепт красоты, драгоценные камни, драгоценные металлы, золото, тилла, гавхар, метафора, лингвопоэтика, лингвокультурология.

EXPRESSION OF THE CONCEPT OF BEAUTY THROUGH THE NAMES OF PRECIOUS STONES

Abatbaeva Nursulw

General Education School No. 22 with Classes for Advanced Study of Selected Subjects, Nukus, Republic of Karakalpakstan, Teacher.

Abstract.

This article analyzes the representation of the concept of beauty through the names of precious stones and metals in Karakalpak folk epics. It examines the semantic, linguopoetic, and linguocultural features of such lexemes as *oltin*, *tilla*, and *gavhar*, as well as their functions in constructing aesthetic meaning through metaphorical, metonymic, and cumulative models.

Keywords: concept of beauty, precious stones, precious metals, *oltin*, *tilla*, *gavhar*, metaphor, linguopoetics, linguoculturology.

Kirish. Aksiologik ifoda — bu til birliklari orqali qadriyat, baho va estetik munosabatning ifodalanishidir. Aksiologik nuqtayi nazardan go'zallik tushunchasi nafaqat tashqi ko'rinish, balki "qadrli", "ajoyib", "yuqori darajadagi estetik sifat" kabi baholovchi ma'nolarni ham o'z ichiga oladi. Qimmatbaho tosh va metall nomlari orqali go'zallik konsepti aynan shu aksiologik qadriyat asosida verballashadi.

Qoraqalpoq xalq dostonlari tilida go'zallik konsepti murakkab lingvokognitiv hodisa sifatida qaralib, u turli leksik-semantik vositalar orqali verballashadi. Bu vositalar orasida qimmatbaho metall va tosh nomlari alohida o'rin tutadi. Xususan, "oltin", "tilla", "gavhar", "dur", "yoqut" kabi leksemalar doston matnlarida nafaqat moddiy qadriyat, balki estetik ideal, nafosat va yetuklik kabi konseptual ma'nolarni ham ifodalashga xizmat qiladi.

Lingvokulturologik yondashuv nuqtayi nazaridan bunday birliklar xalqning estetik qarashlari, qadriyatlar tizimi va obrazli tafakkurini aks ettiruvchi muhim til birliklari hisoblanadi. Ular orqali go'zallik tushunchasi predmet, inson, tabiat va makonlarda turli darajalarda namoyon bo'lib, metaforik va metonimik kengayish asosida semantik jihatdan boyiydi.

Ushbu ishimizda qimmatbaho tosh va metall atamalarining go'zallik konseptini ifodalashdagi lingvopoetik funksiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqotimiz davomida ularning individual qo'llanilishi hamda kumulyativ (ketma-ket) qo'llanilish holatlari ko'rib chiqilib, go'zallik konseptining verbal ifodalanish mexanizmlari ochib berildi.

Qoraqalpoq xalq dostonlarida go'zallik tushunchasi turli qimmatbaho toshlar nomlari yordamida yuzaga chiqadi. Shulardan semantik jihatdan eng ko'p yuklangan birliklardan biri "oltin" leksemasi hisoblanadi. Bu leksema nafaqat

moddiy qadriyatni, balki estetik barkamollik, poklik va qadr-qimmat kabi konseptual belgilarni ham o'zida mujassam etadi.

Misollarimizning tahlili shuni ko'rsatadiki, "oltin" leksemasi turli semantik modellar asosida go'zallikni verballashtiradi.

Birinchidan, go'zallikning predmetlashgan shaklda namoyon bo'lishi kuzatiladi. Masalan:

Uwiqlari altinnan,

Shabap jatqan otawdiń (Qanshayım)

Keregesi gertpe altın,

Uwıǵı bar sap gúmis (Qoblan)

Keltirilgan misollarda "Uwiqlari altinnan", "Keregesi gertpe altın" kabi konstruksiyalarda "oltin" moddiy bezak elementi sifatida qo'llaniladi. Bu yerda go'zallik insonga emas, makon va buyum estetikasiga ko'chirilgan holda ifodalanadi. Ya'ni, estetik barkamollik insondan tashqari muhitga proyeksiyalanadi va shu orqali umumiy go'zallik konsepsiyasi doirasi kengaytiriladi. Tilshunoslik nuqtayi nazaridan bu holatni metonimik ko'chish (go'zallik – bezakli predmet) sifatida talqin qilish mumkin.

Ikkinchidan, "oltin" leksemasi tabiat hodisalari bilan bog'liq metaforik modelda qo'llaniladi:

Attı búgin altın tań,

Kewilde joq hesh árman (Qoblan)

Diqqatimizni "oltin tong"ga qarataylik. Bu misolda tongning "oltin" deb atalishi uning rang, nur va estetik joziba belgilarini kuchaytiradi. Bu yerda rang (sariq – oltin tus) va yorqinlik asosiy semantik komponent sifatida ajralib turadi. Natijada go'zallik konsepsiyasi tabiat hodisasi orqali universallashtiriladi.

Uchinchidan, "oltin" leksemasi odamning tashqi ko'rinishini tasvirlashda ham tez-tez qo'llaniladi:

Misli Zuxra sekili,

Misali altın kekilli (Qoblan)

Bu misolda soch rangining oltin bilan taqqoslanishi orqali obrazning jozibadorligi, nafisligi va noyoblighi ta'kidlanadi. Bu holat konseptual metafora asosida yuzaga keladi.

To'rtinchidan, ayrim misollarda "oltin" leksemasi intensifikator vazifasini bajaradi: "...altınnıń sınǵınday, suwdıń tınıǵınday, sáwledey Qurtqa" (Qoblan). Bu konstruksiyada oltin obrazning go'zalligini kuchaytiruvchi vosita sifatida qo'llanilib, boshqa tabiiy elementlar bilan bir qatorda kompleks estetik tasvirni yuzaga keltiradi. Bu holatni kumulyativ metaforik qator deb baholash mumkin.

Beshinchidan,

Awzınan shıqqan demleri,

Sarı altınday puwlanıp (Qırq qız),

— degan satrlarda "Sarı altınday puwlanıp" komponentida "oltin" leksemasi nutqning estetik bahosini ifodalash uchun xizmat etgan. Bu yerda go'zallik faqat tashqi ko'rinish bilan cheklanib qolmasdan, balki so'zning nozikligi va ta'sirchanligiga ham ko'chirilgan. Demak, tushuncha kengayib, estetik qadriyat sifatida verbal faoliyatga nisbatan qo'llanilgan.

Shuningdek, "Záwriya altın, gúmis taǵı bir tárepke sozılǵan qulpırıp turǵan baǵın aralap..." (Er Ziywar) degan misolda "oltin" leksemasi landshaft va atrof-muhitning estetik bezagini bildirib, go'zallikni fazoviy tasvir bilan uyg'unlashtiradi.

Tahlil qilingan materiallar asosida quyidagi xulosaga kelish mumkin: qoraqalpoq xalq dostonlari tilida "oltin" leksemasi go'zallik tushunchasini verballashtirishda ko'p funksiyali semantik birlik sifatida namoyon bo'ladi. U estetik barkamollik belgisi, yorqinlik va rang ifodasi, qadr-qimmat va noyoblik timsoli hamda go'zallikni kuchaytiruvchi intensifikator sifatida xizmat qiladi.

Shunday qilib, "oltin" leksemasi orqali go'zallik tushunchasi nafaqat inson obrazi, balki tabiat, muhit va nutq darajasida ham kompleks tarzda ifodalanadi.

Xalq dostonlarida go'zallikni ifodalashda foydalaniladigan yana bir leksema – bu "tilla" leksemasi. Qoraqalpoq xalq dostonlari tilida "tilla" leksemasi "oltin" bilan semantik jihatdan yaqin bo'lsa-da, uning qo'llanishida ayrim o'ziga xos lingvokulturologik va funksional xususiyatlar kuzatiladi. Xususan, "tilla" leksemasi ko'proq bevosita inson, uning nutqi, tashqi ko'rinishi va ijtimoiy mavqeyi bilan bog'liq holda go'zallik konseptini anglatadi.

Biz xalq dostonlaridan to'plangan misollar tahlili asosida "tilla" leksemasining bir necha asosiy semantik modellar orqali go'zallikni verballashtirishini aniqladik:

Birinchidan,

Tilinde tilla-yaqıtı

Kelip sın endi bárgańa (Sháryar)

Bu misolda "tilla" leksemasi nutq estetikasini ifodalovchi metaforik vosita sifatida qo'llanilgan. Bu yerda insonning so'zlashi, tilidan chiqqan gaplari qimmatbaho metall va toshlarga qiyoslanib, uning so'zi shu darajada qadrli, nozik va ta'sirchan ekanligi ta'kidlanadi. Bu holatni ham konseptual metafora deb tushuntirish mumkin. Demak, go'zallik nafaqat tashqi ko'rinish, balki verbal faoliyatga ham xos estetik kategoriya sifatida talqin etiladi.

Ikkinchidan,

...Adam uǵlı bu insanǵa megzemes,

Bellerinde bardı tilla qamarı (Sháryar)

degan satrlarda "tilla" leksemasi insonning tashqi bezagi orqali go'zallikni ifodalash vazifasini bajaradi. Bu yerda

bezak elementi (kamar (qayish)) orqali obrazning nafaqat estetik jozibadorligi, balki uning ijtimoiy o'rni va boyligi ham ifodalanadi. Natijada go'zallik konsepsiyasi estetik, ijtimoiy qadriyat sintezi sifatida namoyon bo'ladi. Keyingi misolga ham e'tiborimizni qarataylik:

... *Bellerinde bardı tilla qamarı,*
Kórgenlerdiń keter aqıl-dármanı (Sháryar)

Bu misolda ham "tilla kamar" iborasi qo'llanilgan. Ammo misolning ikkinchi qatori tufayli "tilla kamar" faqat go'zallikni aks ettirmasdan, go'zallikni kuchaytirib, kuchli ta'sirchanlik va emotsional ma'no bilan bo'yab yuzaga chiqariladi.

Uchinchidan, "...tilla saray ishinde qız pashsha menen Sháryar dawran súrdi..." (Sháryar), "Bir qabati tilladan, Bir qabati qanshiye" (Sháryar) kabi misollarda "tilla" leksemasi fazoviy estetikani yaratish vositasi sifatida xizmat qiladi. Bu yerda go'zallik insondan tashqariga – saroy, imorat, muhitga ko'chiriladi. Bu holat tilshunoslikda metonimik kengayish sifatida talqin etilib, go'zallik konseptining semantik doirasi kengayganligini ko'rsatadi.

To'rtinchidan, "Endi patshaniń qızı Minayım, tilla jıǵa basında, qırq qızı qasında, ózi on sekkiz yashında..." misolida "tilla" leksemasi ayol obrazining bezagi orqali go'zallikni individuallashtirish vazifasini bajaradi. Jig'a (bosh bezagi) obrazning nozikligini, o'ziga xosligini va go'zallikning yuksak darajasini bildiradi. Bu yerda "oltin" elementi ayol go'zalligining ajralmas atributi sifatida konseptual ahamiyatga ega. Quyidagi misolda ham "tilla jig'a" iborasi qo'llanilgan:

Qızlardıń xanı senseń,
Tilla jıǵa basında (Qırmandalı)

Beshinchidan, "...Bes tillalıq bir yarı bar, ólgenshe awzınan túsirmes..." (Qoblan) misolida "tilla" leksemasi bevosita metaforik emas, balki qadriyat va baho o'lchovi sifatida qo'llanilgan bo'lsa-da, u ham go'zallik konsepti bilan bevosita bog'liq. Chunki doston tilida qimmatli narsa ko'pincha estetik jihatdan ham yuqori baholanadi. Bu holda "oltin" qadriyat – go'zallik semantik zanjiri orqali konseptual aloqani yuzaga keltiradi.

Umuman olganda, "tilla" leksemasi qoraqalpoq xalq dostonlari tilida go'zallik konseptini ifodalashda bir necha xususiyatlari bilan ajralib turadi: u nutqning estetik bahosini ko'rsatadi, inson tashqi ko'rinishi va bezaklari bilan bevosita bog'liq bo'ladi, ijtimoiy mavqe va boylikni aks ettiradi, fazoviy estetikani yaratishda tez-tez ishtirok etadi.

Shu jihatdan, "tilla" leksemasining "oltin"ga nisbatan antropotsentrik xarakteri ustun bo'lib, go'zallik konsepsiyasini asosan inson va uning ijtimoiy-estetik makoni bilan bog'liq holda verballashtiradi.

Qoraqalpoq xalq dostonlari tilida "gavhar" leksemasi ham go'zallik konsepsiyasini anglatuvchi eng obrazli va yuksak poetik yukka ega birliklardan biri sifatida ko'zga tashlanadi. Bu leksema semantik jihatdan qimmatbaho tosh, siyraklik, tiniqlik va ichki nur kabi belgilarni o'zida mujassamlashtirib, go'zallikni yanada nozik va o'ziga xos shaklda verballashtiradi.

Biz misollar asosida "gavhar" leksemasining bir necha asosiy semantik-funksional xususiyatlarini aniqladik:

Birinchidan, "gavhar" leksemasi ko'pincha inson ko'zlari bilan bevosita bog'liq holda qo'llaniladi:

Jaşlar tolar seniń gáwhar kózińe (Er Ziywar)

Júzleri dúr, kózi gáwhar (Qırq qız)

Qazıq qılıp qaqqanday,

Kózleri bar gáwharday (Qırq qız)

Keltirilgan misollarda "gavhar ko'zingga", "ko'zi gavhar", "ko'zlari bor gavharday" birliklari orqali "ko'z — go'zallik markazi" konseptual modelining mavjudligini ko'ramiz. Ko'zning "gavhar" bilan qiyoslanishi uning tiniqligi, yorqinligi va jozibadorligini bildiradi. Bu yerda gavhar obrazining asosiy semantik komponentlari — nur, tiniqlik va teranlik — inson go'zalligiga ko'chiriladi.

Shuningdek, "Yuzlari dur, ko'zi gavhar" komponentida "gavhar" yana bir qimmatbaho tosh atamasi ("dur") bilan bir qatorda qo'llanilib, kumulyativ metaforik tizimni yuzaga keltiradi. Bunda yuz va ko'z alohida qimmatbaho elementlar bilan ta'kidlanib, obraz go'zalligi maksimal darajada ideallashtiriladi. Bu hol go'zallikning kompleks, ko'p qatlamli tushuncha sifatida talqin qilinishini ko'rsatadi.

Uchinchidan,

Árman menen sarǵaytıpsań júzińdi,

Bizge asharmısań gáwhar kózińdi (Qırq qız)

kabi misollarda "gavhar" leksemasi nafaqat tashqi ko'rinish, balki emotsional va kommunikativ ahamiyatga ega. Ko'z bu yerda insonning ichki kechinmalarini namoyon etuvchi vosita sifatida talqin etiladi. Demak, "gavhar" orqali go'zallik konsepsiyasi nafaqat tashqi, balki ichki ruhiy olam bilan ham bog'lanadi.

To'rtinchidan, "Sırtıńnan gáwharǵa teńgerdim basın" (Qırq qız) misolida "gavhar" leksemasi umumiy tashqi qiyofa bahosini beruvchi metafora sifatida qo'llanilgan. Bu yerda u alohida bir detal emas, balki butun obrazning estetik yetukligini ifodalaydi. Natijada "gavhar" umumlashtiruvchi estetik me'yor vazifasini bajaradi.

Beshinchidan,

Men altınnan terekpen,

Gáwhar bolsam kerekpen (Bozjigit)

misolida "gavhar" leksemasi o'z-o'zini baholash va ideallashtirish jarayonida qo'llanilgan. Bu yerda qahramon o'zini qimmatbaho elementga qiyoslab, o'zining qadr-qimmati va go'zalligini ta'kidlaydi. Bu holatni tilshunoslikda identifikatsiya metaforasi sifatida talqin qilish mumkin (inson — qimmatbaho tosh).

Shuningdek, quyidagi misolda "gavhar" leksemasi "Qog'ozga qon tomganday" iborasi bilan yonma-yon qo'llanilib,

kontrastli tasvir yaratishda ishtirok etib, go'zallikni yanada ta'sirchan ko'rsatishga xizmat qiladi. Bu esa doston tilida estetik obraz yaratishning murakkab va ko'p qatlamli ekanligini ko'rsatadi:

*Közleri bar gáwharday,
Aq betiniń ajarı,
Qaǵazǵa qan tamǵanday (Qırq qız)*

Umuman olganda, "gavhar" leksemasi qoraqalpoq xalq dostonlarida go'zallik konseptini ifodalashda bir qator asosiy belgilar bilan xarakterlanadi: ko'z obraziga bog'liq holda go'zallik markazini bildiradi, tiniqlik, yorug'lik va ichki nur semalarini yetkazadi, go'zallikni ichki (ruhiy) va tashqi (jismaniy) tomonlari bilan uyg'unlashtiradi, umumlashtiruvchi va ideallashtiruvchi estetik metafora sifatida xizmat qiladi.

Demak, "gavhar" leksemasi "oltin" va "tilla"ga qaraganda yanada nozik, intim va chuqurlashgan go'zallikning ifodalanishini ta'minlaydi va go'zallik konseptining eng yuqori, ideallashtirilgan darajasini aks ettiradi.

Qoraqalpoq xalq dostonlari tilida go'zallik konseptini ifodalashda nafaqat ayrim qimmatbaho birliklar ("oltin", "tilla", "gavhar"), balki bir necha qimmatbaho metall va tosh atamalarining ketma-ket (kumulyativ) qo'llanilishi ham muhim stilistik va semantik vosita hisoblanadi. Bunday konstruksiyalar go'zallikni maksimal darajada kuchaytirish, ideallashtirish va ko'p qatlamli estetik obraz yaratishga xizmat qiladi.

Tadqiqotlarimiz davomida ko'rib chiqqan misollarimizning tahliliga tayanib aytishimiz mumkinki, bu turdagi birliklar asosan gradatsiya va kumulyatsiya prinsipi asosida quriladi. Masalan:

*...Bir paqsasi – qoladan,
bir paqsasi – gúmisten,
bir paqsasi – altınnan,
bir paqsasi – zerbaraq,
gúńirası shamshıraq qalanı kórdı (Sháryar)*

Qatorlarda qimmatbaho materiallar oddiyrog'idan boshlab qimmatrog'iga qarab joylashtirilgan. Bu semantik intensivlikning bosqichma-bosqich ortib borishini ta'minlaydi. Natijada tasvirlanayotgan obyekt (shahar) oddiy emas, balki fantastik darajadagi yetuk va go'zal maskan sifatida qabul qilinadi.

*Bir paqsasi – qoladan,
Bir paqsasi – gúmisten,
Bir paqsasi – altınnan,
Bir paqsasi – yaquttan,
Bir paqsasi – zerbaraq,
Dárwazası – shamshıraq (Sháryar)*

Bu misolda qator yanada boyitilib, unga yana bir qimmatbaho tosh ("yoqut") kiritilgan. Bu holda turli materiallarning birgalikda qo'llanilishi orqali go'zallik konsepti turli estetik belgilar (rang, yaltiroqlik, siyraklik) orqali ifodalanadi. Tilshunoslik nuqtayi nazaridan bu hodisani kumulyativ metaforik kompleks deb baholash mumkin.

*Sarhawızdın boyında,
Shaqaları altınnan,
Japıraǵı bar gúmisten,
Túynegi bar hinjiden (Sháryar)*

Bu misolda esa tabiat elementi, ya'ni oddiy bir daraxt qimmatbaho materiallar bilan yonma-yon qo'yilib ta'riflanadi. Bu yerda go'zallik konsepti tabiat va boylik sintezi asosiga quriladi. Natijada real voqelikdan yiroqlashgan, ideallashtirilgan, hatto mifologik obraz vujudga keladi. Bu esa doston tilida go'zallikning fantastik-estetik modelini shakllantiradi.

Quyidagi misolga ham e'tiborimizni qarataylik:

...Biybi Máriyam qollasa, bir kekili altınnan, bir kekili gúmisten, bası altın, qolı mıs bir ul menen bir qız tuwıp berer edim... (Sháryar)

Qatorlarda inson portreti turli metallarga qiyoslash orqali berilgan. Bu yerda inson tanasi elementlari qimmatbaho materiallarga tenglashtirilib, go'zallik konsepti fragmentar metaforalashtirish orqali ifodalanadi. Ya'ni, tananing ayrim qismlari turli estetik mezonlar asosida baholanadi. Bu hol go'zallikning detallashtirish va ko'p komponentli struktura ekanligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, qimmatbaho tosh va metall atamalarining izchil qo'llanilishi go'zallikni kuchaytirish (intensifikatsiya), tasvirni gradatsion asosda rivojlantirish, estetik obrazni ideallashtirish va fantastiklashtirish, turli semantik belgilarni (rang, nur, qiymat) birlashtirish kabi funksiyalarni bajaradi.

Shu jihatdan bunday kumulyativ konstruksiyalar qoraqalpoq xalq dostonlari tilida go'zallik konseptining eng yuqori darajadagi aks etishi sifatida ko'rinadi va ularning lingvistik tabiati ko'proq metaforik va gradatsion modellashtirish bilan bog'liq bo'lib keladi.

Qoraqalpoq xalq dostonlari materiallari asosida olib borilgan tahlillarimizni yakunlagan holda aytishimiz mumkinki, go'zallik konsepti til tizimida ko'p qatlamli va murakkab semantik struktura sifatida verballashadi. Xususan, "oltin", "tilla" va "gavhar" kabi qimmatbaho metall va tosh nomlari go'zallikni ifodalashning eng faol lingvopoetik vositalaridan biri hisoblanadi. Bu leksemalar nafaqat moddiy qiymatni, balki estetik yetuklik, yorqinlik, noyoblik va ideallashtirish kabi konseptual belgilarni ham o'zida mujassam etadi.

Tahlillarimiz natijasiga ko'ra, "oltin" leksemasi nafaqat inson go'zalligi, balki makon, tabiat va predmetlar estetikasi bilan bog'liq holda go'zallikni kengaytiruvchi universal metafora sifatida xizmat qiladi. "Tilla" leksemasi esa

ko'proq antropotsentrik xarakterga ega bo'lib, insonning tashqi ko'rinishi, nutqi va ijtimoiy mavqeyi bilan bog'liq bo'lgan estetik bahoni anglatadi. "Gavhar" leksemasi go'zallikning eng nozik va teranlashgan ko'rinishini aks ettirib, ayniqsa, ko'z obraziga bog'liq holda ruhiy-estetik yetuklikni anglatadi.

Shuningdek, qimmatbaho tosh va metall atamalarining izchil qo'llanilishi (kumulyativ konstruksiyalar) go'zallik konsepsiyasining maksimal darajada kuchaytirilgan, ideallashtirilgan va mifopoetik darajaga ko'tarilgan ko'rinishini yaratadi. Bunday birliklar orqali predmet, inson va makon obrazlari bir vaqtning o'zida estetik, emotsional va semantik jihatdan boyitiladi.

Umuman, tahlil qilingan materiallar asosida qoraqalpoq xalq dostonlari tilidagi go'zallik konsepti nafaqat tashqi go'zallikning jozibadorligi sifatida, balki keng madaniy-kognitiv kategoriya sifatida ham namoyon bo'lishini ta'kidlash mumkin. U qimmatbaho toshlar va metallar orqali moddiy va ma'naviy qadriyatlar sintezida aks etib, tilning metaforik va konseptual imkoniyatlarini yaqqol namoyon etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Абдиназимов Ш. *Лингвопоэтика: ўқув қўлланма*. – Тошкент: Ёшлар нашриёти, 2020. – 152 б. – URL: <https://journals.nuu.uz/index.php/actanuuz/article/view/12308> Journals
2. Мещерякова Ю. В. *Концепт «красота» в английской и русской лингвокультурах* : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. – Волгоград, 2004. – 24 с. – URL: https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_002731465/РусНацЭлБиблиотека
3. Молчанова А. В. *Художественная концепция красоты в творчестве Б. Пастернака* : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.01. – Казань, 2010. – 18 с. – URL: <https://search.rsl.ru/ru/record/01004618062> Поиск РСЛ
4. Окунева И. О. *Концепт «красота» в русском и английском языках* : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. – Москва, 2009. – 24 с. – URL: <https://cheloveknauka.com/kontsept-krasota-v-russkom-i-angliyskom-yazykah> cheloveknauka.com
5. Saidova M., Qo'ziyev U. *Lingvokulturologiya: o'quv qo'llanma*. – Namangan, 2017. – 125 b. – URL: <https://innopublication.com/index.php/jsrus/article/view/676> innopublication.com
6. Сборошенко К. В. *Метафорическая репрезентация концепта «красота» в современной поэзии: на материале стихотворений русских и итальянских поэтов XX века* : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. – Челябинск, 2009. – 22 с. – URL: <https://ecat.library.spbu.ru/web/index.php?C21COM=S&I21DBN=FILEFULLTEXT&P21DBN=FILE&S21STR=%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%A1%D0%9E%D0%A2%D0%90> ecat.library.spbu.ru